

Salih Trako

**IBRAHIM ZIKRIJA IZ UŽICA, KOMENTATOR SULEJMAN
ČELEBIJINA DJELA VESILET EN-NEDŽAT**

O Sulejman Čelebiji i njegovom spjevu Vesilet en-nedžat (Sredstvo spasa), u narodu zvanom Mevlud, napisano je kod nas i u svijetu mnogo radova. Čini se da je u nas najtemeljitiše zahvatio ovu temu 1937. godine Fehim Bajraktarević, osnivač i profesor Orijentalističke katedre u Beogradu.¹⁾ U novije vrijeme na nju se osvrnuo i Fehim Nametak u povodu priređivanja svog izdanja Sulejman Čelebijina Mevluda, kojeg je objavio u Sarajevu 1973. godine. Nametak je tom prilikom u tekstu predgovora spomenuo ukratko i autore koji su se naučno osvrtni ili opširnije bavili ovim djelom.²⁾ Dvije godine kasnije pojavio se također vrlo iscrpan rad o »mevludima« na raznim jezicima i prevodima »mevluda« na druge jezike, od poznatog islamologa Muhammed Tayyiba Okića.³⁾ U tom radu je spomenut i ovaj Ibrahim Zikrijin komentar (o kome želimo ovdje nešto kazati), ali samo na osnovu uvida u faksimile dvije uvodne i posljednje stranice ovog djela.⁴⁾ Stoga ovdje nema potrebe ponavljati i ono što je više puta i na više mjesta rečeno o Sulejman Čelebiji i njegovom popularnom Mevludu. Napominjemo ipak da su se kod Turaka po uzoru na Sulejman Čelebiju mnogi autori okušali u ovom žanru. Tako Mehmed Tahir poimenice spominje 28 autora koji su pisali »mevlude« na turskom jeziku. On zna i za prevode »mevluda« na albanskom i čerkeskom jeziku.⁵⁾ M. T. Okić je u svom gore spomenutom radu ove podatke još upotpunio, tako da se tu može dobiti uvid

¹⁾ Više vidjeti: Dr. Fehim Bajraktarević: O našim mevludima i o mevludu uopšte, Beograd 1937., separat iz Priloga za književnost, jezik, istoriju i folklor, knjiga XVII. Sv. 1, 1937.

²⁾ Djelo je pripremljeno za izdanje tako što je uz Sulejman Čelebijin tekst Mevluda uporedo objavljen prozni prevod na našem jeziku koji je F. Nametak sam izvršio, a uz to objavio je uporedo i prepjev Mevluda što ga je sačinio hafiz Salih Gašević iz Nikšića. (Gaševićev prepjev prvi put je objavljen (litografiran) 1879. godine. Poslije toga je doživio još nekoliko izdanja). Više vidjeti: Bursali Sulejman Celebbi: Mevlud, Uvod, prozni prijevod i redakcija, Fehim Nametak, Sarajevo 1973., str. 1-48; Iscrpnu studiju o Sulejman Čelebiju napisala je i Necla Pekolcay u Islam Ansiklopedisi 11 Cilt, Istanbul 1970, str. 176-179. U tim radovima je data i bibliografija koja se odnosi na ovu temu.

³⁾ Vid. Muhamed Tayyib Okić: Cesitli Dillerde Mevlidler ve Suleyman Celebi Mevlidinin Tercemeleri, u Ataturk Universitesi Islami Ilimler Dergisi, Say 1, Aralik 1975 (Ayri Baski), str. 15-78.

⁴⁾ Faksimile je M. T. Okiću poslao dr. Muhamed Hadžijahić iz Sarajeva u čijem posjedu se tada nalazio ovaj primjerak djela. Sada je u posjedu Orijentalnog instituta (zaveden pod br. 4833).

⁵⁾ Vid. Brusali Mehmed Tahir: Osmanli Muellifleri, II, str. 221-223.

u rad na »mevludu« a o »mevludu« na raznim stranama islamskog svijeta i Evrope, s posebnim osvrtom na Bosnu i »mevlude« na našem jeziku. Međutim, većina tih sastava je tokom vremena palo u zaborav. Sulejman Čelebijin Mevlud, naprotiv, ni nakon 575 godina otkako je (1409) spjevan, nije zaboravljen ni potisnut iz upotrebe, najvjerovatnije zbog sadržaja u kome se ogleda autorova pjesnička darovitost i ponesenost, kao i zbog lakog i tečnog stila koji, ako ga recitira izvođač dobrog sluha i glasa, čini snažan i ugodan dojam na slušaoca.

Kod nas, kako je poznato, ima također više spjevova, bilo prepjevanih prevoda Sulejman Čelebijina Mevluda, bilo originalnih spjevova, koji su nastali kao zahtjev slušalaca koji žele da razumiju i prate sadržaj.⁶⁾ Pa i pored toga, Sulejman Čelebijin Mevlud i danas se izvodi, »uči se«, bilo u cjelini, bilo djelomično u kombinaciji sa navedenim spjevovima na našem jeziku. I kao po pravilu, kad je riječ o kombinovanom izvođenju Mevluda, Sulejman Čelebijin odlomak recitira se, iz poštovanja prema autoru, na prvom mjestu, na početku izvođenja.

Ibrahim Zikrija — komentator Mevluda

Ono što se do sada znalo o Ibrahimu Zikriji kao književniku i pjesniku, a što nam saopćava Hazim Šabanović preuzimajući to od ranijih turskih i naših autora (Fatina, Mehmeda Tahira, Mehmeda Sureyya i naših, Bašagića i Handžića, koji se, također, donekle oslanjaju na spomenute turske autore), sastoji se, ukratko, u sljedećem:

Ibrahim Zikri je rođen u Užicu 1210. (1795) godine. Kao dječak doveden je u Sarajevo radi školovanja. Po završetku nauka nastanio se u Beogradu, gdje je bio poznat pod nadimkom Kučuk Aga (Mali Aga). Bio je derviš halvetijskog reda i stekao ugled kao pjesnik i književnik. Od njegove uže porodice zna se samo za sina Šerifa Ahmeda koji se rodio 1239. (1824) godine. Ne zna se ni siguran datum Zikrijeve smrti. Navode se dvije godine 1270. (1854.) i 1283. (1867.). Osim ovih nekoliko šturih, drugih podataka o njemu nema.

O književnim djelima Ibrahima Zikrija u stihu i prozi zna se također malo. Pošto je većina njegovih djela zabačena, a možda neka i potpuno nestala, navedeni autori ih spominju, ali paušalno, neprecizno preuzimajući podatke jedan od drugog. Hazim Šabanović u svojoj Književnosti ...,⁷⁾ opet prema Mehmedu Tahiru i Mehmedu Handžiću, od Zikrijevih djela navodi sljedeća ovako:

1. *Mawrid al-wusul fi mawlid ar-rasul*, djelo o Muhamedovu rođenju. Rukopis nepoznat.
2. *Komentar* prethodnom djelu. Rukopis nepoznat.
3. *Divan*. Rukopis nepoznat, ako to nije ona zbirka pjesama (magmu'a) koju je pronašao i prikazao Handžić.⁸⁾

⁶⁾ Ovdje imamo u vidu Muhammed Rušdjin stihovani prevod, Gaševićev stihovani prevod, Bašagićev Mevlud, Kadićev Mevlud, Mevlud Ešrefa Kovačevića i još neke.

⁷⁾ Dr. Hazim Šabanović: Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima, Svjetlost, Sarajevo 1973, str. 572.

⁸⁾ Prema saopćenju Handžića (koje prenosi Hazim Šabanović), *Divan* odnosno *medžmu' u* (broji 24 lista) pisao je svojom rukom Ibrahim Zikrija

4. Više brošura.

Ovaj navod Mehmeda Tahira (koji je preuzeo Šabanović) ne govori ništa određeno o brošurama.⁹⁾

Djelo *Mawrid al-wusul...* (gore pod 1) Mehmed Tahir spominje neprecizno kao »Mevlud sa komentarom« (Mevlid-i serif serhile). Iz tog navoda može se shvatiti da je Ibrahim Zikri autor jednog »Mevluda« koji je sam komentirao. Hazim Šabanović je to tako i shvatio pa i on neodređeno kaže da je *Mawrid al-wusul...* djelo o Muhammedovu rođenju, a komentat tom djelu navodi kao posebno djelo Ibrahima Zikrija. Ova nepreciznost bi govorila da ni Mehmed Tahir nije djelo vidio nego o njemu posredno saznao. U sljedećim recima pokušaćemo tu ne jasnoću otkloniti.

Mawrid al-wusul fi mawlid ar-Rasul

Odmah da kažemo da djelo pod ovim nazivom jest »djelo o Muhamedovu rođenju«, ali ne u smislu osnovnog djela »mevluda«, nego je to komentar na poznati spjev *Wasila an-nagat* (nama poznatiji kao Mevlud) Sulejman Čelebija Brusalije, a komentator tog djela je Ibrahim Zikri iz Užica (Užičewi).

O autoru Mevluda Sulejman Čelebiji, kao i o Ibrahimu Zikriji, već je nešto kazano. Spomenuli smo i komentat Mevluda. Sada smo u prilici da nešto više saznamo i kažemo o tom djelu kako bi se otklonila nejasnoća i bolje osvijetlila ličnost Ibrahima Zikrije Užičanina, u ovom slučaju više kao učena čovjeka, nego kao pjesnika kako smo ga do sada znali.

Orijentalni institut u Sarajevu došao je (prije nekoliko godina) u posjed tri istovjetna rukopisna primjerka Ibrahim Zikrijeva djela *Mawrid al-wusul...* (u Zbirci rukopisa Orijentalnog instituta zavedeni pod br. 4833, 4857, 4982). S obzirom na neke značajke, ovi rukopisi nemaju istu vrijednost. Stoga ćemo svoja zapažanja zasnivati na primjerku br. 4833, koji je i sa formalne strane najbolji, a kako ćemo iz njegova opisa vidjeti, i najvjerodostojniji.

Opis rukopisa:

Rukopis (br. 4833) je u originalnom kožnom, dobro očuvanom povezu, bez preklopca i bez ukrasa na koricama. Broji 70 listova (vel. 24 x 17 cm) sa originalnom folijacijom. Na stranici se nalazi po 21 redak (vel. 17 x 9,5 cm). Papir zatvorenobijel, gladak, odličnog kvaliteta. Pismo nesh, srednje veličine, korektno, skoro bez pisarskih grešaka. Osnovni tekst, Sulejman Čelebijin Mevlud, pisan crvenim, a Ibrahim Zikrijevi tekst komentara pisan je crnim mastilom.

Posebnu vrijednost ovom primjerku daje kolofon u kom se kaže: »Završio sam prepisivanje ovog komentara gledajući u primjerak autora-komentatora mjeseca rebiulevela 1259. (aprila 1843.) u gradu Užicu.« Datumu prepisa izraženom riječima, dodat je i datum iskazan

1232 (1817). godine, a nalazila se u posjedu Handžića. Gdje je danas, nije poznato. Možda je dospjela u Gazi Husrev-begovu biblioteku sa drugim Handžićevim

⁹⁾ Brusali Mehmed Tahir: Osmanli Muellifleri, II, str. 177.

brojem (10 rebiulewel 1259 = 10 aprila 1843). Ispod datuma o prepisu stoji klauzula: Gorulmusidi Hamdi tj. provjereno, Hamdija. Pred nama je dakle primjerak djela od kojeg je samo autograf za nijansu vredniji. Prepisivač nije u kolofonu istakao svoje ime. Moguće da je potpisani Hamdi djelo prepisao, a onda izvršio kolacioniranje svoga vlastitog prepisa.¹⁰⁾

Sadržaj djela:

Na početku djela na dvije stranice nalazi se predgovor Ibrahima Zikrije, u kome je data kratka biografija Sulejman Čelebije Brusaliije. U njoj se kaže da je autor poeme zvane Suleyman Mevlidi (tj. Sulejmanov Mevlud) u svijetu poznati derviš Sulejman Čelebi, sin Hadži Ivaz-paše, vezira sultana Mehmeda Čelebije, sina Jildirim Bajezid-hanova,¹¹⁾ a stariji brat prvaka derviša i pjesnika svog vremena Mevlana Ata'ija; da je Sulejman Čelebi bio lični imam sultana Bajezida koji je došao na prijesto 790. (1388) godine, a preminuo 805. (1402-3); da je poslije njegove smrti bio imam njegove Velike džamije, ovdje nazvane Džami-i kebir, a to je današnja veličanstvena Ulu džamija u Bursi, da je bio učenjak koji je nadmašavao savremenike i u koga se prstom upiralo; da mu je poema (Mevlud) izvanredno cijenjena i kod običnog i kod odličnog svijeta; da se u tesavufu usavršavao kod Šejh Šemsuddina Sejjid Muhammeda Buharije zv. Emir Sultan,¹²⁾ koji je rođen u Buhari i još u djetinjstvu pokazivao velike kvalitete svog duha, a druženjem sa velikim šejhovima u tim krajevima postigao visoke stupnjeve vrlina. Kad se doselio u Brusu, tamo je odgajao dervise i umro 833. (1429-30); da mu je Sulejman Čelebi poslije njegove smrti postao halifa (zamjenik) i tako dospio do visokog stupnja moralne čistote.

Ovi podaci Ibrahim Zikrije o Sulejman Čelebijinoj porodici, tačnije o ocu i bratu, slažu se sa onim u *Tezkire-i Latifi*, a razlikuju od podataka u drugim izvorima prema kojima je Sulejman Čelebi sin Ahmed-paše, a unuk Šejh Mahmuda, koji je uživao naklonost sultana Orhan-gazije (vi. 1326-1362).¹³⁾

¹⁰⁾ Ostala dva rukopisa (br. 4857 i 4982) su također potpuni. Jedan je (br. 4833) samo nekoliko mjeseci mlađi, a prepisao ga je izvjesni Mustafa sin Alije 3 džumada II 1259. (tj. 1. VII 1843.). Drugi primjerak (br. 4857) prepisao je Ali hafiz sin Mustafe 1266. (1850.).

¹¹⁾ Bajezid Jildirim, osmanski sultan (vl. 1389-1402), sin sultana Murata I. Učestvovao je sa ocem u boju na Kosovu (1389.). Vještom taktikom doprinio je pobjedi turske vojske i dobio nadimak Jildirim (munja).

¹²⁾ Šejh Muhammed Semsuddin, poznatiji pod nadimkom Emir Sultan — veliki sufijski šejh (halvetijskog tarikata). Rođen je i školovan u Buhari, a onda došao u Malu Aziju gdje je uživao veliki ugled kod osmanskog sultana Bajezida Jildirima (vl. 1389-1402) i postao carski zet. Kao šejh djelovao je u Brusu gdje i umro. Sahranjen je u posebnom turbetu (833 H./1430. g.). Na dužnosti ga je naslijedio Sulejman Čelebi. Vidjeti: Šemsuddin Sami: *Kamus al-a'lam II*, Istanbul 1306 (1888-9), str. 1040-1041.

¹³⁾ Sultan Orhan-gazi, drugi osmanski sultan (vl. 1326-1360), sin Osmana, osnivača dinastije. Još za očeva života izvršio je mnoga osvajanja u Maloj Aziji, između ostalo zauzeo je Brusu. Na sultanski prijesto je došao poslije očeve smrti 726 H. (1326). g., a za vezira postavio je svog darovitog brata Ala'uddin-pašu. Pored velikih osvajanja u Maloj Aziji i Balkanu, uveo je i mnoge novine u upravljanju zemljom (novi zakoni i uredbe, kovanje

U uvodu koji slijedi iza predgovora (L. 1b-2b), komentator kaže da je o Muhamedovu rođenju, njegovim mudžizama,¹⁴⁾ miradžu¹⁵⁾ i munadžatu¹⁶⁾ napisano mnogo djela na arapskom i perzijskom, u stihu i prozi, ali da je Sulejman Čelebijin spjev sve to u svakom pogledu nadmašio; jer, obimom je kratak i sažet, a sadržinom veličanstven. Stoga je stekao veliku popularnost i sa velikim pijetetom se uči u džamijama i kućama; tekst mu je sasvim lagan i jasan i nije ga zato potrebno objašnjavati i komentirati. Ali, kako u nekim bejtovima (stihovima) sadrži objašnjenja kur'anskih ajeta (rečenica), u nekim opet smisao značenja Pejgamberovih riječi (hadisa), u nekim su skrivene istinite i korisne priče i tajne tesavvufskih istina, to je veoma potrebno i važno to objasniti i protumačiti. Nadalje Ibrahim Zikrija ističe da on nije čuo da je taj Uzvišeni zadatak neko izvršio i da je takav bogati dar donio. Stoga već dugo vremena ima on na slabašnom umu da to učini, ali se koleba zbog toga što nema dovoljno znanja. Najzad, prevagnula je odluka da se prihvati posla i da prema svojim mogućnostima otvori Vrata njegovih riznica i otkrije zastore sa njegovih tajni, pa je stoga pristupio pisanju ovog komentara koji je nazvao *Mawrid al-wusul fi mawlid ar-Rasul* (Prilaz izvoru o rođenju Poslanika).

Sta nam, dakle, izrijeckom saopćava Ibrahim Zikri: On nije čuo da je neko do njegova vremena komentirao ovo djelo. To nas je potaklo da pažljivije pogledamo i provjerimo taj iskaz. I zaista, tragajući po nama pristupačnoj literaturi, nismo mogli naći da je neko ni prije ni poslije njega komentirao Sulejman Čelebijin Mevlud.

Nakon ove konstatacije, a čini nam se da je tačna, Ibrahim Zikrija nam se predstavlja u jednom novom svjetlu, u ulozi učenjaka pobuđenog da komentira ovo djelo koje eto prije njega nije niko komentirao.

* * *

U razdoblju od nepunih šest stoljeća otkako je Sulejman Čelebi ispevavao svoj Mevlud (1409. godine), djelo je doživljavalo izmjene i dopune, zamjenjivane su u tekstu određene riječi drugim, umetani su novi stihovi i tako su nastale različite verzije Mevluda. To se dade zaključiti upoređivanjem bilo koja dva primjerka ovog djela. Stoga je zasada nemoguće sa potpunom sigurnošću utvrditi onaj prvobitni, originalni tekst Sulejmana Čelebije. Nije mi poznato da je neko i pokušao da na osnovu najstarijih sačuvanih rukopisnih primjeraka Mevluda

novca, novi rodovi vojske). Nakon uspješne vladavine (35 godina), umro je 761 H. (1360). g. i sahranjen u posebnom turbetu kraj oca Osmana u Brusi.

Vid.: Šemsuddin Sami: Kamus al-a'lam II, Istanbul 1306 (1888-9), str. 1072.

¹⁴⁾ Mu'džiza — čudo, nadnaravno djelo, kojim su neki vjerovjesnici (pejgamberi) ostavljali posmatraču u čudu i nedoumici i tako dokazivali svoju poslaničku misiju.

¹⁵⁾ Mi'radž — Muhammedovo uzdignuće i doživljaj neposrednog razgovora sa uzvišenim Bogom.

¹⁶⁾ Munadžat — ovdje znači Muhammedova neposredna molitva i obraćanje Bogu prilikom njegovu »mi'radža« (vid.: mi'radž).

napravi kritičko izdanje. I ovaj primjerak Mevluda koji Ibrahim Zikri komentira, razlikuje se na više mjesta od teksta Mevluda koji je danas kod nas u upotrebi.

Ovo su samo neke napomene u vezi sa tekstom Mevluda. Utvrđivanje originalnog, prvobitnog teksta Mevluda je poseban istraživački posao, koji zahtijeva mnogo upornosti i truda.

Zadatak ovog napisa je da u svjetlu ovog komentara Sulejman Čelebijina Mevluda, o kojem se do sada skoro ništa nije znalo, bolje upoznamo i komentatora Ibrahima Zikriju, o kome se također nije mnogo znalo.

Ibrahim Zikrija je ovaj svoj komentar podijelio na uvod i deset odsjeka. Da bi se donekle sagledao sadržaj djela i njegova podjela, navešćemo u prevodu naslove odsjeka, a zatim i nešto reći o komentaru, kao originalnom stvaralačkom naporu Ibrahima Zikrije Užičanina.

Sadržaj djela:

Ibrahim Zikrija je djelo podijelio prema sadržajnim cjelinama i na početku svake naznačio, u vidu podnaslova, kratak sadržaj određene cjeline (*fasl*). Da bi se stekao približan uvid u sadržaj, donosimo doslovan prevod naslova odsjeka (*faslova*), kako slijedi:

(*Komentar časnog Mevluda*). U ovom primjerku nema naslova, pa smo naslov uzeli iz rukopisnog primjerka br. 4982. U uvodnom dijelu (koji ovdje zaprema od lista 1b-8b) komentirano je 13 uvodnih stihova Mevluda. Prvi stih glasi:

Allah adin zikr edelim evvela — vacib oldur cumle iste her kula Odsjek prvi — O »nuru« h. Muhammedovom — prvom od svega što je stvoreno, što je osnovna materija i najvrednije od svega što postoji. (U ovom odsjeku koji zaprema od lista 8b-16a komentira se 14 stihova). *Odsjek drugi* — O tome kako je »nur« Muhammedov prenesen na Adema, a od Adema, s generacije na generaciju, na njegove čestite muške i ženske potomke. (Komentar 9 stihova, od lista 16a-20a).

Odsjek treći — O »nuru« časnog Poslanika (Muhammeda) otkako je prenesen u čistu utrobu Amine do njegova radosnoga rođenja; o čudnim predznacima koji su jasno ukazivali na njegovu poslaničku misiju, kao nasljeđa svijeta od onoga što je o tome rečeno i pisano. (Komentar 9 stihova, zaprema od lista 20a-25a.)

Odsjek četvrti — Pozdravni stihovi preminulog pjesnika (Sulejman Čelebijie) u čast Poslanikova dolaska na svijet, koji su mrvice jezičkog nasljeđa svijeta od onoga što je o tome rečeno i pisano. (Komentar 9 stihova, listovi 25a-29a.)

Odsjek peti — O nekim vanprirodnim znakovima koji su se desili prilikom Poslanikova dolaska na svijet, a koji se prenose od (njegove majke) Amine. (Komentar 17 stihova, na listovima 29a-33b).

Odsjek šesti — O nekim vanprirodnim pojmovima koje su se desile u prirodi u vrijeme njegova rođenja i nekim »mu'džizama« koje su se pokazale poslije njegova poslanstva. (Komentar 17 stihova, na listovima 33b-39a.)

Odsjek sedmi — O vremenu i mjestu Poslanikova »mi'radža«, o uzimanju »buraka« iz Dženneta, koje je Džibril po naređenju izvršio, opis »buraka« i razgovor Poslanikov sa Džibrilom. (Komentar 20 stihova, na listovima 39a-45b.)

Odsjek osmi — Dolazak Džibrila sa »burakom«, njegov poziv Poslaniku a. s, Poslanikove putovanje na »buraku« do *Bejtu'l-mukaddesa*, a odatle u nebeska prostranstva, dokle je Allah htio; opis toga putovanja i njegovog uzdignuća (mi'radža). (Komentar 25 stihova, na listovima 45b- 53a.)

Odsjek deveti — O nekim velikim znakovima koje je te blagoslovljene noći vidio časni Poslanik, o njegovu prelazu »Sidra al muntaha« i o njegovom neposrednom razgovoru sa uzvišenim Jedinim Bićem. (Komentar 19 stihova, na listovima 53a-58b.)

Odsjek deseti — O nekim traženjima koje je časni Poslanik a. s. iznio u *dovi*, kada je bio udostojen čašću da sluša Allahov govor. (Komentar posljednjih 25 stihova, na listovima 58b-70b.)

Da bi bar djelomično predstavili Ibrahima Zikriju kao komentatora, donosimo u prevodu njegov komentar prvog stiha iz Sulejman Čelebijina Mevluda, kako slijedi:

Allah adin zikr edelim evvela — Vacib oldur cumle iste her kula.

Allahovo najprije spomenimo ime,

Rob je dužan poslove počinjati njime.

»Kod riječi *posao* misli se na dobar i častan posao, jer pri počinjanju ružnih poslova nije dužnost spominjati Božje ime, naprotiv, zabranjeno je. Riječ *dužnost* dolazi u tri značenja. Jedno je zakonska dužnost (*wagib-i šar'i*), a onaj ko je ne izvrši, postaje griješan. Druga je dužnost po pameti, logici (*wagib-i 'aqli*) i drugačije postupiti za pamet je neprihvatljivo. Treća dužnost je pohvalna dužnost (*wagib-i istihsanî*): ako je neko ne izvrši, ne postaje griješan, a ako je izvrši, to je i po pameti prihvaljivo, čak je bolje izvršiti je. U ovom slučaju zakonski smisao je općenitiji, širi, od pojma slobodnog opredjeljenja, slobodnog izbora; jer, pri počinjanju nekih poslova slobodnog izbora (pohvalna dužnost) zakonska je dužnost spomenuti Božje ime, a ko to propusti postaje griješan. U nekim poslovima, naprotiv, spomenuti Božje ime je pohvalna dužnost, a ko je propusti, nije učinio grijeh, ali je propustio da učini nešto što je lijepo učiniti. O tome se opširno govori u pravnim djelima. Treba znati da u pohvalnim poslovima, naročito pri pisanju knjiga i rasprava, pohvalna je dužnost počinjati Božjim imenom, i za to ima više dokaza i logičkih i izrijeком kazanih i doznatih. Jedan je i ovaj: vjek nađe u stanju kao da vidi Božje biće — uzvijeno je ime Njegovo — Najuzvišeniji stepen od četiri stepena stvorenja je stepen kada se čovjek nađe u stanju kao da vidi božje biće — uzvišeno je ime Njegovo — koje je od iskona prazvor svega što postoji, i to u pameti vjernika — sufije biva prvo što mu dolazi na pamet. Isto tako izgovaranje i pisanje njegovog uzvišenog imena jasan je dokaz onoga što je naša želja

i cilj. Drugi dokaz je počinjanje Božje lijepe knjige časnim (Božjim) imenom. Nama je naređeno: »Okitite se Božjim svojstvima«, a to je dokaz da knjige i rasprave treba počinjati Božjim imenom. To je pohvalna dužnost. Treći dokaz je ova izreka: »Svaki dobar posao koji nije počeo Božjim imenom je manjkav i neblagoslovljen.« Jasan dokaz našoj tvdnji je uzvišeni hadis (Muhamedova izreka), koji prenosi Hatib Bagdadi. Preminuli pjesnik (tj. Sulejman Čelebi) je u trećem stihu ukazao (aludirao) na ovaj hadis.« Eto ovako izgleda komentar prvog stiha.

Na kraju saopćavamo u prevodu i Ibrahim Zikrijin tarih ispjevan u sedam stihova o završetku komentara (Sulejman Čelebijina) Mevluda, kao i bilješku o prepisu ovog primjerka koji je izvršio nepotpisani prepisivač, kako sam kaže, izravno iz autografa (list 70b), kako slijedi:

Tarih o završetku komentara časnog Mevluda:

Otvori se kapija na putu Božje milosti
Ljupko se pojavi jedna sretna ljepotica
Draguljima Božanskih tajni nagizdana
Njegovim darovima okićena, ljepotica svog vremena
To ljepotiva je ovaj komentar bisera poezije, kome ravna nema

Poeme o rođenju Miljenika Gospoda Jedinoga
Uz pomoć Božju srećni završetak doživi
Gospodaru moj, oprosti grijeha bezvrijednoga
Dvadeset trećeg dana mjeseca safera
U četvrtak dogodi se datum njegova završetka
Dabogda bio dobro primljen na kapiji Ahmedovoj
Da svakom bude od velike i prave koristi
Zikrija, tarih za ovaj dar Božje dobrote je:
»Ti završi ovaj lijepi komentar Mevluda.«

Kao što se vidi Ibrahim Zikrija je u tekstu tariha kazao dan i mjesec dovršenja djela (23 safera), a godinu je saopćio u posljednjem polustihu, koji, preračunat po »ebdžed« sistemu, daje 1254. hidžretsku (1843.) godinu. Dakle puni tarih je 23. safera 1254. — 18. V 1838. g.

Na kraju, nepoznati prepisivač u kolofonu kaže: »Završih prepis ovog časnog komentara gledajući u primjerak autora-komentatora, u ponedjeljak mjeseca rebiulevvela 1259. g. Datum izražen brojem koji slijedi iza ovog još je potpuniji: 10 rebiulevvela 1259 (tj. 10. IV 1843). g.

Sada, nakon potpunijeg uvida u ovaj komentar Mevluda Ibrahima Zikrije Užičanina možemo sigurnije govoriti o njemu, ne samo kao pjesniku, nego kao o vrlo obaviještenom učenjaku, temeljito upućenom u sve islamske discipline (Kur'an, hadis, fikh, tesavvuf) kroz koje se on, komentarišući Sulejman Čelebijin Mevlud, vrlo sigurno i autoritativno kreće, pozivajući se često na učene i općepriznate autoritete, citira Kur'an i druge izvore na arapskom, dajući uporedo i prevod na turskom jeziku. Upada u oči da je Ibrahim Zikrija dobro upućen u tesavvuf i fenomen sufijske idealne ljubavi što navodi na zaključak da

je bio učeni sufija. Ukratko, kroz ovaj Ibrahim Zikrijin komentar Sulajman Čelebijina Mevluda, otkrivamo jednog vrlo učenog čovjeka sa ovih prostora, koji se među prvima, a možda i jedini, osmjelio da komentira ovo pjesničko djelo. Stoga, bez sumnje, Ibrahim Zikrija zaslužuje da se nastave ispitivanja njegova ukupnog pjesničkog i proznog stvaralaštva kako bi se dosadašnja saznanja o njemu i njegovu djelu, još više proširila i potvrdila.

SUMMARY

This paper aims at throwing some more light upon the personality of Ibrahim Zikrija from Užice as a poet and scholar (He was born in Užice in 1795, died in 1854 or 1867.) This should be a new contribution to a better understanding of the figure that has not been enough studied yet.

Namely, in the Oriental Institute of Sarajevo there are three manuscript copies of Ibrahim Zikrija's commentary of Sulayman Čelebija's work »Vesiletu'n-nedžad (Wasilat an-nagat), known with us under the title »Mevlud«. It was composed at the beginning of the 15th century (1409). As far as we know, up to now this poem has been commented only by Ibrahim Zikrija Užičanin, which gives the special value both to the commentary and the commentator, Ibrahim Zikrija. In fact, in addition to what we have known about him as the poet, this commentary enables us to recognize him as a very learned man, well acquainted with all the branches of Islamic science (Qur'an, Traditions, Fikh, Islamic mysticism etc.). The fact that he was the first, and most probably the only commentator of Sulayman Čelebija's poem is well worth of our attention.